

Toelichtingen op de beschermde stadsgezichten

Dorpsstraat

Koepeltjesbuurt Meerzicht

Meerpolder

Voorweg

Wilhelminapark

Dorpsstraat

Het beschermde stadsgezicht Dorpsstraat wordt omgrensd door de Buurvaart, de Grote en Kleine Dobbe en een deel van de Leidsewallenwetering.

Ontstaansgeschiedenis

De oorsprong van de Dorpsstraat gaat terug tot in de dertiende eeuw. In deze periode verhuisden de boeren die aan het Zoetermeerse Meer en aan de Zegwaartseweg waren gevestigd, naar de Dorpsstraat. In de omgeving lag een dikke laag veen. De huizen van de Dorpsstraat werden op deze veenlaag gebouwd. In de daarop volgende eeuwen is veel van het oorspronkelijke veen weg gegraven voor de productie van turf. Alleen op de plaatsen waar sloten of wegen liepen is het veen blijven liggen. Vandaar dat de Dorpsstraat nu op een hoger niveau ligt dan de omgeving. Het veen bestaat voor het grootste deel uit water. Als het veen uitdroogt dan zakt de grond, en met de grond verzakken ook de huizen. Om dit te voorkomen moesten de inwoners het grondwater stabiel houden. De door hen gegraven Buurvaart en de Grote en de Kleine Dobbe vormen samen een ringvaart die er voor moet zorgen dat de veengrond waarop de huizen van de Dorpsstraat staan, nat blijft.

Het Zegwaartse deel van de Dorpsstraat

De Dorpsstraat was eeuwenlang het centrum van twee dorpen: het tweelingdorp Zoetermeer en Zegwaart. Zij deelden één kerk. De scheiding werd gevormd door de Delftse- en Leidsewallenwetering: Zoetermeer lag daar ten westen van en Zegwaart ten oosten. De dorpen werden met elkaar verbonden door een stenen brug over de wetering. De Wallenwetering maakte deel uit van een doorgaande vaarroute tussen Leiden en Delft. Omstreeks 1800 werd de vaarweg nauwelijks meer gebruikt en met de komst van de spoorlijn in 1868 was het definitief afgelopen. Een deel van de wetering werd gedempt en de brug werd afgebroken. De beide Dobbes speelden tot honderd jaar geleden een belangrijke rol in het dorpsleven. Het water werd gebruikt als drinkwater voor vee, om kleding te wassen, om zich te verplaatsen en als bluswater bij brand. Bij het aanleggen van de waterleiding werden dobbes overbodig en in veel dorpen zijn ze dan ook gedempt. In Zoetermeer is dat niet gebeurd. Zoetermeer en Zegwaart hadden ieder hun eigen dobbe die beide nog intact zijn. Alleen heeft de Grote Dobbe aan de Zoetermeerse kant zijn huidige omvang pas in de jaren zeventig van de twintigste eeuw gekregen.

De Dorpsstraat was in de zestiende eeuw al bestraat. Er stonden veel woonhuizen, cafés en winkels, een kerk, een kapel en een school. In de middeleeuwen domineerde het imposante kasteel Palenstein het beeld. Hier woonde de ambachtsheer.

De Dorpsstraat is geleidelijk aan gegroeid, en niet planmatig aangelegd. Dat is te zien aan de hier en daar verspringende rooilijn. Van oudsher was er een verschil tussen het 'rijke' Zoetermeerse deel en het minder bemiddelde Zegwaart. In het eerste staan riantere woonhuizen op grote kavels grond en in het Zegwaartse deel staan de huizen aaneengesloten op smalle kavels. In 1935 werden de beide dorpen samengevoegd tot één dorp, Zoetermeer. De oudste gebouwen dateren uit de zeventiende eeuw, waarvan de toren van de Oude Kerk uit 1642 (die wel op een oudere voet staat) de meest imposante is. Er zijn nog enkele achttiende-eeuwse gebouwen, maar de meeste dateren uit de negentiende en twintigste eeuw.

Ruimtelijke opzet

Het historische gebied van de Dorpsstraat is duidelijk begrensd en goed herkenbaar. Het wordt door hooggelegen water omringd (de Buurvaart, de Grote en Kleine Dobbe en een kleine stukje Leidsewallenwetering). Het toont naar buiten toe een door groen gekenmerkte rand, die wordt gevormd door de tuinen en erven achter de bebouwing. Hierbinnen in bevindt zich een lineaire, naar binnen gerichte bebouwingsstructuur die in de vorm van een assenkruis is uitgelegd. Het niveaoverschil van de bebouwing op het oude veenpakket is duidelijk herkenbaar aan de glooiende groene zones aan de buitenkant van de Buurvaart en aan de toegangswegen die iets omhoog lopen. Dit geeft de Dorpsstraat het karakter van een terp.

De Buurvaart rondom de Dorpsstraat

De ruimtelijke hoofdstructuur bestaat uit drie dragers: het stenen kruis, de groene rand en de watergordel.

Karakteristiek voor het stenen kruis is de lineaire structuur die hier en daar onderbroken wordt door pleinen (voormalige schoolpleinen) en de stegen naar de achtererven, de zogenaamde poorten.

De groene rand wordt gevormd door de tuinen en erven, die achter de bebouwing is gelegen en naar buiten toe gekeerd is. Aan de westzijde wordt het beeld voornamelijk bepaald door grote lommerrijke tuinen en stroken met een bosachtig karakter langs de Grote Dobbe. Aan de oostzijde zijn de percelen smaller en ook meer bebouwd. Hier is een grotere afwisseling tussen 'steen' en 'groen'.

De watergordel bestaat uit een continu doorlopende ring van waterlopen die de Dorpsstraat geheel omsluit.

Bebouwingsbeeld en architectuur

De bebouwing van de Dorpsstraat is individueel en kleinschalig.

Traditiegetrouw vormen de kerken en in mindere mate de scholen een uitzondering op de kleinschaligheid. Met name de twee kerken domineren het dorpsbeeld en vormen met hun grote kappen en torens markante herkenningspunten.

Er is een verschil tussen het westelijke deel (het vroegere Zoetermeer) en het oostelijke deel (het vroegere Zegwaard). In het westelijke deel woonden de notabelen en hier staan vrijstaande woonhuizen en voormalige boerderijen op ruime kavels, naast aaneengesloten winkelpanden. Het oostelijke deel was meer ambachtelijk georiënteerd. De bebouwing is kleinschaliger, en staat vrijwel aaneengesloten op smalle kavels. Aan de Leidsewallen staan bescheiden woonhuizen van een laag hoog, uit het begin van de twintigste eeuw en de jaren dertig.

De meeste panden staan direct aan de straat, zonder voortuinen.

Vrijstaande villa uit 1928 (Dorpsstraat 10)

De gebouwen vertonen een grote diversiteit wat betreft hoogte, breedte, de gevelindeling, richting van de kap en ornamentiek. Wel zijn zij overwegend van baksteen en hebben zij pannendaken. Zij vormen ondanks de verschillen samenhangende straatwanden. De geleidelijke en niet planmatige groei van een oud centrum is ook af te lezen aan de veelheid aan bouwstijlen, een ontwikkeling die tot de huidige tijd doorgaat. De historische stijlen overheersen (eclecticisme, neo-classicisme, Haagse School, Delftse School); hierbij sluit de ook voorkomende historiserende architectuur aan. Een flink aantal panden is aangewezen als rijks- of als gemeentelijk monument. De meeste monumenten van Zoetermeer zijn dan ook in de Dorpsstraat te vinden.

Structurele en/of functionele wijzigingen

De Dorpsstraat heeft zich goed kunnen handhaven in Zoetermeer toen het dorp na de aanwijzing tot groeikern in 1962 uitgroeide tot een stad van formaat. Al scheelde het niet veel: het plan om de gehele Dorpsstraat te slopen en als herontwikkelingsgebied op te nemen in het nieuwe stadscentrum lag al klaar.

De meest ingrijpende wijzigingen hebben plaatsgevonden vanaf deze periode. In de jaren zestig vertrok een aantal bedrijven uit de Dorpsstaat, zoals Brinkers Margarinefabrieken en twee zuivelbedrijven Van der Spek en Noordam. Voordat het nieuwe stadscentrum was voltooid fungeerde de Dorpsstraat als hoofdwinkelcentrum voor de gehele stad. Er vonden toen flinke winkeluitbreidingen plaats om aan de groeiende vraag te kunnen voldoen.

Toen het stadscentrum in de jaren tachtig was voltooid nam dit de rol van de Dorpsstraat als hoofdwinkelcentrum over. De Dorpsstraat functioneert nu als zelfstandig winkelgebied naast het stadscentrum.

Vanaf het midden van de jaren negentig nam het aantal bouwactiviteiten toe. Op lege of leeggekomen terreinen werd en wordt een flink aantal nieuwe woningen en winkels gebouwd, zoals op de voormalige Van der Schee locatie, het voormalige Sparterrein en naast het plein voor Grand Café School. Zij zijn door hun maat en schaal van grote invloed op het karakter van het historische dorpsbeeld. Ook doorbreken sommige projecten het historische langgerekte verkavelingspatroon dwars op de ringvaart (Van der Schee locatie).

Typering en bijzondere kwaliteiten

- De gaaf bewaarde en goed herkenbare hoofdstructuur, bestaande uit het stenen kruis, de groene rand en de watergordel.
- De duidelijk afgetekende hoge ligging ten opzichte van het omringende gebied.
- De ononderbroken waterloop met twee bewaard gebleven dobbes.
- De samenhang tussen verkaveling, bebouwing, groen en water.
- De lange en smalle poorten naar de achtererven.
- Het historisch gegroeide dorpsbeeld, af te lezen aan de verspringende rooilijn en de individuele en pluriforme architectuur.
- Het onderscheid in bebouwingsbeeld tussen het oostelijke en westelijke deel van de Dorpsstraat.

Waardering

De Dorpsstraat is van belang als het historische dorpscentrum waar de wortels van Zoetermeer tot op de dag van vandaag bewaard zijn gebleven. Door de goed herkenbare structuur van wegen, groen en water, de bewaarde dobbes, het oude verkavelingspatroon, dat dwars op de watergordel staat, de poorten naar de achtererven, het kleinschalige, individuele karakter van de bebouwing en het pluriforme architectuurbeeld, heeft de Dorpsstraat haar identiteit als sfeervol historisch centrum kunnen behouden.

Koepeltjesbuurt Meerzicht

De koepeltjesbuurt in de wijk Meerzicht wordt omgrensd door het Westergo en het Westerpark.

Ontstaansgeschiedenis

In 1971/1972 werd in de wijk Meerzicht een complex van 116 woningen gebouwd. Het vormt een apart buurtje in de wijk. Meerzicht is na Palenstein en Driemanspolder de derde wijk die na de aanwijzing van Zoetermeer tot groeikern werd gebouwd. Volgens het Structuurplan Zoetermeer uit 1968 zouden in Meerzicht in het groen gesitueerde lange galerijflats en een aantal torenflats verrijzen. Hoogbouw dus, net als in Palenstein en Driemanspolder. Maar tegen het eind van de jaren zestig ontstond steeds meer weerstand tegen de als onmenselijk geziene hoogbouw en die omslag in het denken is in Meerzicht duidelijk af te lezen. Er is hoogbouw, maar veel minder dan oorspronkelijk de bedoeling was. De rest van de wijk is ingevuld met eengezinswoningen en middenhoogbouw.

Koepelwoningen

De koepeltjesbuurt in Meerzicht ligt in het zuidwestelijke (laagbouw) deel van de wijk, tegen het Westerpark aan. De buurt ontleent haar naam aan de oranje koepels boven de trappenhuisen van de (meeste) woningen. Het ontwerp is van architect Benno Stegeman en bestaat uit 99 woningen met koepels en 17 tentdakwoningen. Ze zijn gebouwd door het BBI (Bureau voor Bedrijven en Instellingen) uit Delft.

Ruimtelijke opzet

De structuur van de woonwijk is geheel conform de heersende opvattingen in de jaren zeventig gebaseerd op het domein van de voetganger. De wegen voor de auto lopen om de buurt heen en bewoners en bezoekers kunnen hun auto alleen kwijt in vier halfverdiepte parkeergarages. Op knooppunten in het voetgangersdomein zijn pleintjes en speelruimtes voor kinderen aangelegd, ten behoeve van verschillende activiteiten. Voor de gehele buurt is een overkoepelend basisgroenplan opgesteld. Dit vormt de grondslag voor de inrichting van zowel de tuinen als van de openbare ruimte. De basisbeplanting en de gazons zijn hierin vastgelegd en de bewoners kunnen zelf aanvullingen geven. Niet aangegeven in het basisgroenplan zijn schuttingen, scheidsmuren, hokjes, palen met draad en andere erfscheidingen. Het uitgangspunt van het concept is dat openbaar gebied en privé-gebied en ook de privé-gebieden onderling naadloos in elkaar overlopen. Alleen groenelementen of een verhoogde aanleg geven iets van een scheiding tussen de tuinen en het openbare gebied weer.

Binnen dit homogene groengebied zijn de 116 woningen op een uitgekende wijze gegroepeerd. Ze zijn in groepjes van drie of meer met verspringingen aan elkaar geschakeld. De aanblik van de traditionele straat ontbreekt, de woningen staan rond binnenpleintjes en aan open doorgangen waardoor rechte straatwanden ontbreken.

Bebouwingsbeeld en architectuur

De woningen zijn kubisch van opzet, twee tot drie lagen hoog en hebben of een plat dak (de woningen met de koepels) of een tentdak. Bij de koepelwoningen is het trappenhuis als apart volume buiten de woning geplaatst om de plattegronden niet te doorkruisen met een verdiepingstrap. De trappenhuisen zijn afgedekt met dubbelwandige oranje koepels. De woningen zijn sprongsgewijs verkaveld, waardoor er nergens een eenvormig beeld ontstaat. Door de expliciete kleurkeuze van de huizen vormen zij een duidelijk contrast met de groene omgeving. De muren zijn opgetrokken uit witte kalkzandsteen, de kozijnen zijn zwart en de koepels fel oranje.

De woningen behoren tot het structuralisme, een in Nederland ontstane stroming met als kenmerk harmonieus geschakelde volumes en in elkaar overlopende binnen- en buitenruimtes. Gebouw en omgeving vormen zo één geheel.

De vier parkeergarages zijn onopvallend in de buurt opgenomen. Het zijn halfverdiept liggende tweelaags garages, waarvan het parkeerdek en de in/uitrit in het groen zijn geïntegreerd.

Structurele en/of functionele wijzigingen

De betrekkelijk jonge koepeltjesbuurt is wat aanleg en bebouwing betreft vrijwel gaaf. Alleen op detailniveau zijn er veranderingen, die echter wel de karakteristiek en het totaalbeeld van de wijk verstoren. Het gaat om anders gekleurde kozijnen (veelal wit), erfafscheidingen in de vorm van hoge hagen en verschillend vormgegeven hekjes, parkeerplaatsen voor de deur en tuinhuisjes.

Typering en bijzondere kwaliteiten

- Als eenheid ontworpen buurt met een doordachte samenhang tussen de stedenbouwkundige structuur, de groenaanleg en de bebouwing.
- Goed bewaarde structuur en bebouwingsbeeld.
- Verspringend verkavelingspatroon met een afwisseling tussen openheid en beslotenheid.
- Kenmerkend voorbeeld van de ontwerpopvattingen van de jaren zeventig die tot uiting komen in de kleinschaligheid, de afwisseling, het primaat voor de voetganger en geen scheiding tussen privégrond en openbare ruimte.
- Gaaf voorbeeld van structuralisme.
- Opvallend materiaal- en kleurgebruik in de architectuur.
- Sterke identiteit (visitekaartje van Zoetermeer).

Waardering

De koepeltjesbuurt is zeer waardevol als gaaf voorbeeld van de ontwerpprincipes uit de jaren zeventig. Kenmerkend zijn de samenhang tussen het stedenbouwkundig ontwerp, de groenaanleg en de architectuur en het primaat voor de voetganger. Mede door de opvallende oranje koepels heeft de buurt een sterke eigen identiteit. Tevens is de buurt van belang als voorbeeld van structuralisme, een architectuurstroming die in Zoetermeer niet veel voorkomt.

Meerpolder

De Meerpolder wordt omgrensd door de ringsloot en de grens met Leidschendam.

Ontstaansgeschiedenis

De Meerpolder ontleent zijn naam aan het Zoetermeerse Meer. Dit was tot 1614 een fors binnenmeer. Hier waren de eerste bewoners van Zoetermeer gevestigd totdat zij in de dertiende eeuw naar de Dorpsstraat verhuisden. In 1614 werd octrooi verleend voor het droogmaken van het meer, omdat de walkant dreigde af te slaan. De zo ontstane Meerpolder was de eerste droogmakerij in Rijnland. Toen in 1616 het meer was drooggevallen, heeft het gebied zich tot een vruchtbaar landbouwgebied ontwikkeld. De boeren van de Meerpolder hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de productie van boter waaraan Zoetermeer zijn reputatie als boterdorp heeft te danken. Drie tochten voerden het water af naar drie molens, die het water oversloegen op de ringsloot om de polder heen. Voor de bemaling van de weilanden zorgden de weidemolentjes, die het water afmalen naar de sloten in de polder.

De Middelweg die midden door de polder loopt, werd in 1616 in gebruik genomen als 'rijweg naar Leyden'. In 1780 kregen het Zoetermeerse dorpsbestuur en het polderbestuur van de Meerpolder toestemming om tol te heffen voor het onderhoud van de weg. De tol was gevestigd aan de Stompwijkse kant en heeft tot 1826 bestaan.

Niet de hele Meerpolder valt binnen de grenzen van de gemeente Zoetermeer: de grens loopt ongeveer dwars door het midden.

Ruimtelijke opzet

De oorspronkelijke ovale vorm van het natuurlijke meer tekent zich duidelijk in het landschap af. De structuur van de polder is helder en eenduidig. De Middelweg deelt het polderoppervlak in tweeën en vormt de verbinding tussen Zoetermeer en Stompwijk/Leiden. Haaks op de Middelweg staan drie tochten die over de gehele breedte van de polder zijn gegraven: de Noord-, de Middel- en de Zuidtocht.

De polder is in een strak patroon verkaveld: smalle graslandpercelen die noord-zuid zijn georiënteerd. Eromheen ligt een ringsloot die tussen kaden is geklemd, op een hoogte van drie meter boven de polder. De boerderijen bevinden zich vanouds aan de noord- en de zuidzijde en liggen tegen de ringdijk aan. De richting van de kap volgt de kavelrichting van het land en is daarom noord-zuid georiënteerd (haaks op de dijk). Het woongedeelte ligt aan de dijkzijde, de achterzijde met bedrijfsruimte en stallen is gericht op het achterliggende land. De bebouwingsdichtheid is laag en mede door het ontbreken van beplanting op de percelen is het landschap zeer open. Wel is erfbeplanting aanwezig die varieert van enkele solitaire bomen tot een dicht randbeplanting rondom.

Aan de zuidelijke rand van de polder is de omgeving gewijzigd door de uitbreiding van Zoetermeer. Hier wordt de polder omsloten door bebouwing en stedelijk groen.

Bebouwingsbeeld en architectuur

De bebouwing in de Meerpolder is zeer schaars. Van oudsher staan er boerderijen tegen de ringdijk aan met hun kap haaks op de richting. Deze zijn uitgebreid met nieuwe stallen, silo's, kassen en hekwerken. Ook zijn er woonhuizen bij gebouwd. De functie van de drie molens is overgenomen door een elektrisch gemaal. De molens zijn nog aanwezig, maar zij zijn afgetopt en doen nu dienst als woonhuis. De relatie met de polder is daardoor minder herkenbaar geworden.

Zeer karakteristiek in de Meerpolder zijn de paar overgebleven kleine stalen weidemolentjes voor de bemaling van de weilanden. Evenzeer karakteristiek is een tweede nauwelijks meer voorkomend fenomeen: houten telefoonpalen met bedrading naar de gebouwen langs de ringdijk.

Structurele en/of functionele wijzigingen

De Meerpolder heeft zijn landelijke karakter en relatieve rust goed weten te bewaren. Wijzigingen zijn de vervanging van de molens door elektrische bemaling en schaalvergroting van agrarische bedrijven. Ook zal naar verwachting de recreatieve betekenis van de Meerpolder groter worden door de toenemende verstedelijking.

Typering en bijzondere kwaliteiten

De karakteristieke ovale vorm van de polder die zich duidelijk in het landschap aftekent.

De kenmerkende verkaveling in langgerekte stroken.

De openheid en weidsheid.

Gaaf bewaarde en goed herkenbare ringdijk en ringsloot.

De aanwezigheid van cultuurhistorisch waardevolle elementen als de weidemolentjes en de houten telefoonpalen.

De afgetopte molens als herinnering aan de historische polderbemaling.

Waardering

De Meerpolder is zeer waardevol als markante landschappelijke eenheid door de openheid en de ovale vorm die zich duidelijk aftekent en die herinnert aan het oude veenmeer. Van waarde is tevens het oorspronkelijke agrarische karakter met de kenmerkende lage bebouwingsdichtheid en op de dijk georiënteerde boerderijen. Structuur en bebouwingsbeeld zijn goed bewaard.

Voorweg

De Voorweg strekt zich uit vanaf de J.L. van Rijweg tot aan de grens met Leidschendam-Voorburg.

Ontstaansgeschiedenis

De Voorweg is één van de oudste wegen van Zoetermeer. In een verslag uit 1295 wordt de weg aangeduid als Kercweghe. Die naam ontstond omdat de weg voor de boeren uit die omgeving de enige weg was naar de kerk in de Dorpsstraat. In 1463 werd het Voorkerckweghe dat vervolgens verbasterd werd tot Voorweg. De wetering werd in 1491 gegraven om het veengebied te ontwateren en als waterweg, voor het afvoeren van de gewonnen turf. Tot in de negentiende eeuw was de Voorweg onverhard; ernaast liep een voetpad van wit zand.

Het gebied waar de Voorweg doorheen loopt, behoort tot het cultuurlandschap van de droogmakerijen. Het veen in dit gebied was geheel afgegraven om turf te winnen en tot een grote plas geworden. De Voorweg kwam als overgebleven bovenland met bebouwing en erven in het plassengebied te liggen. In 1668 werd vergunning tot droogmaking van het gebied ten zuiden van de Voorweg verleend. Het drooggemaakte gebied werd Driemanspolder genoemd. Het land ten noorden van de Voorweg werd een eeuw later, in 1767-1772 drooggemaakt, de Buytenweghpolder.

De Voorweg werd in de zeventiende en in de achttiende eeuw een geliefde plek voor rijke burgers om buitenplaatsen te bouwen. Volgens een beschrijving uit 1746 was de polder 'zeer aanzienlyk door de vermaaklijke Buitenplaatsen en schoone Boeren-woonungen'. De eerste buitenplaats die hier gebouwd werd is de nog steeds bestaande hofstede Meerzigt uit 1672/1677. Waarschijnlijk is de naam ontleend aan het uitzicht van de hofstede naar de overkant van de Voorweg, waar het gebied Buytenwegh nog grotendeels onder water stond.

De buitenplaatsen ontstonden vaak uit boerenhofsteden die tot landhuis werden uitgebouwd. Deze ontwikkeling heeft zich aan de Voorweg niet doorgezet; vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw waren de buitenplaatsen weer volledig als boerenbedrijf in werking.

Ruimtelijke karakteristiek

De Voorweg wordt gekenmerkt door een open lineaire structuur, gevormd door weg en wetering. Door de verhoogde ligging tekent de weg zich duidelijk in het landschap af. In de Voorweg zitten twee bochten. Deze zijn ontstaan omdat de Voorweg feitelijk rond het Zoetemeerse Meer is aangelegd. Halverwege wordt de historische lijn van de Voorweg onderbroken door de Zoetermeerlijn. De Voorweg buigt in een nieuw traject met de spoorlijn mee en vervolgt pas een eindje westelijker zijn oude tracé. De wetering loopt wel rechtdoor.

Aan de zuidkant loopt de Voortocht, die bij de verkaveling van de Driemanspolder is gegraven en uit de zeventiende eeuw stamt. Het begin

van de Voortocht ligt bij de Van Leeuwenhoeklaan en hij loopt door tot aan de gemeentegrens met Leidschendam-Voorburg. Ten oosten van hofstede Meerzigt, aan de Zonnenberg, is de Voortocht vergraven tot een brede vijverpartij in een landschappelijke setting.

Het groen komt voornamelijk voor in de vorm van erfbepantingen met solitaire bomen, bosjes, hagen, boomgaarden, moes- en siertuinen, en van grasbermen, grastaluds en weiljes. Een bijzonder stukje open weidelandschap ligt ten westen van hofstede Meerzigt. Daar bevindt zich een ensemble van oude landschapselementen in de vorm van de Voortocht, kavelsloten, een boomgaard, knotwilgen en elzensingels. In het gedeelte van de Voorweg na de onderbreking door de Zoetermeerlijn (ten westen van de Leidschendamweg/Amerikaweg) is het oorspronkelijke karakter van een veendijk met wetering in een open polderlandschap bewaard gebleven. Waar in het eerste deel de wijken Meerzigt en Buytenwegh de Voorweg insluiten, is in het tweede deel het landschap aan weerszijden onbebouwd. Hier zijn de karakteristieke doorkijkjes via de open ruimtes tussen de bebouwing naar het open polderland erachter nog aanwezig.

Bebouwingsbeeld en architectuur

Aan weerszijden van de Voorweg ligt voornamelijk kleinschalige bebouwing, die vlak aan de weg is gesitueerd. Alleen hofstede Meerzigt ligt op afstand aan het eind van een lange oprijlaan. De bebouwingsdichtheid is laag. De gebouwen zelf hebben een sterk individueel karakter en zijn alle georiënteerd op de Voorweg. Aan de noordkant is de bebouwingsrichting loodrecht of evenwijdig aan de Voorweg, aan de zuidkant iets gedraaid, volgens de richting van de oude polderverkaveling.

Het oudste gebouw (hofstede Meerzigt) stamt uit de zeventiende eeuw, enkele uit de achttiende en de overige uit de negentiende en twintigste eeuw. Er is een variatie aan bouwstijlen, hoewel de historische stijlen (classicisme, eclecticisme, neo-classicisme en Delftse School) overheersen. Het vroegere rijke karakter van de Voorweg is af te lezen aan het grote aantal monumentale boerderijen dat op ruime erven staan. Een aantal is aangewezen als rijks- of als gemeentelijk monument. Verder staan aan de Voorweg woonhuizen, landarbeiderswoningen, tuinderswoningen, bedrijfsbebouwing en een sporthal. Het (oorspronkelijk) agrarische karakter overheerst, waarbij geldt hoe dichterbij het oude dorp hoe meer woonhuisbebouwing.

Functionele en/of structurele veranderingen

De Voorweg heeft tot op heden haar historische karakter grotendeels behouden. Bij de uitwerking van de plannen voor Zoetermeer als groeikern werd de structuur van de oude weg en wetering in de nieuwe stad geïntegreerd, al is deze door de aanleg van doorgangswegen en de Zoetermeerlijn op een paar plaatsen onderbroken en staan waar de weg langs de wijk Meerzigt loopt, hoge flatgebouwen soms angstwekkend

dichtbij. De veendijk is in het gedeelte ten westen van de Leidschendamweg/Amerikaweg gaaf bewaard.

Typering en bijzondere kwaliteiten

- De lineaire structuur van de Voorweg en de wetering.
- De herkenbare hoge aftekening van een veendijk in het landschap.
- De gaaf bewaarde samenhang tussen dijk, wetering, bebouwing en open polderlandschap in het deel ten westen van de Leidschendamweg/Amerikaweg.
- Het ensemble van oude landschapselementen ten westen van hofstede Meerzigt.
- De lage bebouwingsdichtheid.
- Het individuele en pluriforme architectuurbeeld.
- De monumentale boerderijen en erven.

Waardering

Het gebied van de Voorweg geeft een samenhangend beeld van een droogmakerij met oud bovenland. Het oorspronkelijke agrarische karakter is goed bewaard door de aanwezige boerderijen met hun ruime erven en de kleinschalige individuele bebouwing. De zeventiende-eeuwse hofstede Meerzigt vormt met zijn landhuis een unieke referentie aan de voormalige cultuur van rijke buitenplaatsen aan de Voorweg. Het gebied is van belang vanwege de cultuurhistorische en landschappelijke waarden, vanwege de onderlinge samenhang tussen bebouwing, groen- en waterstructuren, en vanwege de referentie aan de cultuur van de oude droogmakerijen.

Wilhelminapark

Het Wilhelminapark ligt in de wijk Dorp en wordt omgrensd door de Dorpsstraat, de Julianalaan en de Delftsewallen.

Ontstaansgeschiedenis

Het Wilhelminapark is in 1950-1951 aangelegd als herdenkingspark naar ontwerp van landschapsarchitect J.T.P. Bijhouwer. Het plan is verder uitgewerkt door tuinarchitect J.H.R. van Koolwijk. De grond was toen in gebruik als volkstuin. De gemeente hoopte met dit plantsoen het dorpsbeeld te verfraaien omdat er vooral in deze poldergemeente grote behoefte was aan enig natuurschoon.

In het park staan twee monumenten: het oorlogsmonument 1940-1945 en het Indiëmonument ter herdenking van Zoetermeerse militairen die in het voormalige Nederlands-Indië zijn omgekomen.

Het park ligt met haar rug tegen de Dorpsstraat aan, deels op het talud van de Buurvaart. Zowel de Dorpsstraat als het Wilhelminapark liggen nog op het oude veenpakket en dus hoger dan het omringende afgegraven poldergebied.

Het Wilhelminapark is het eerste en dus oudste park van Zoetermeer.

Ontwerp en aanleg

Het Wilhelminapark is aangelegd in de Engelse landschapstijl. Deze stijl ontstond in de achttiende eeuw als reactie op de formele Franse tuinstijl waar de natuur in geometrische patronen werd bedwongen. Kenmerkend voor de landschapstijl is een op de natuur geïnspireerde aanleg, met glooiende heuvels, doorkijkjes en vergezichten, coulissen van beplantingen, losse boomgroepen in gazons en natuurlijke waterpartijen. Deze elementen vinden we terug in het Wilhelminapark. Over de volle lengte van het park is een serpentinevormige vijver gegraven. De coulissen komen tot uiting in de kleinere ruimten waarin het park is opgedeeld. Zij zijn als een kralenketting aaneen geschakeld. Een stelsel van langgerekte paden en het water verbinden deze verschillende onderdelen. Vanaf het verhoogd gelegen pad langs de Buurvaart zijn doorkijkjes over het park en de tuinen aan de overzijde van de Buurvaart mogelijk. Het pad rondom de vijver wordt aan de kant van de Julianalaan begeleid door fraaie bomen.

Voor de beplanting koos tuinarchitect Van Koolwijk voornamelijk voor soorten met een inheems karakter die passen in het Zuid-Hollandse landschap. Alleen rondom het monument 1940-1945 heeft de beplanting een meer exotische sierwaarde. De soorten zijn aangevuld met in het voorjaar rijk bloeiende stinzenplanten. In het ontwerp maakte Van Koolwijk gebruik van bomen, en hoge en lage vakbeplanting. Vooral de bomen en de hoge beplantingsvakken zijn bepalend voor de structuur en de coulissewerking van het park. Veel aandacht besteedde hij aan compositie, vorm, kleur- en textuurschakeringen, en hij zorgde voor een afwisseling van groenblijvende en bladverliezende soorten.

Ook het gedenkmonument 1940-1945 is ontworpen door Bijhouwer. Het is een gebogen reliëfmuur van witte natuursteen met gebeeldhouwde teksten op basis van de gedachte 'Onderdrukking en Bevrijding'. De reliëfs zijn van Geurt Brinkgreve en de letters zijn van steenhouwerij G. Keuzenkamp. Voor het monument bevindt zich een cirkelvormig terras met een klinkerbestrating. Dit (centrale) deel van het park heeft een extra accent gekregen doordat terras en beplanting daaromheen in de vijver uitsteken. Het monument werd op 27 juni 1951 onthuld. Tegenover het monument spuit van het voorjaar tot de herfst een fontein in de vijver.

Het Indiëmonument is een roodmarmeren gedenksteen met inscriptie en is ontworpen door steenhouwerij G. Keuzenkamp. De onthulling vond plaats op 19 september 1998.

Aan het uiteinde van het park, aan de kant van de Eerste Stationsstraat, bevindt zich een bakstenen duikerbrug. Deze had oorspronkelijk bakstenen leuning, maar deze zijn vervangen door niet passende houten planken. Bij de Julianalaan is een kleine trap van vier treden met aan één kant een leuning.

Verder bevat het park twee kunstobjecten.

Structurele en/of functionele wijzigingen

Het park heeft in de afgelopen jaren de nodige veranderingen ondergaan, zowel op het gebied van de beplanting als in het gebruik. De groenstructuur en de kwaliteit van de bomen zijn aangetast door zware stormen, de opvattingen over beheer en intensiteit van beheer zijn veranderd en ook de leeftijd speelt mee. Het assortiment van de beplanting is genivelleerd en op sommige plekken te transparant geworden waardoor de coulissewerking verloren is gegaan.

Door de groei van Zoetermeer komen veel meer mensen af op de evenementen in het park zoals de 4 mei-viering.

In 2001 is een parkschouw georganiseerd. Gemeente en buurtbewoners hebben samen nagedacht over de toekomst van het park en aan de hand van een rondwandeling de positieve punten en de knelpunten in beeld gebracht.

Er is vervolgens een beheersvisie uitgebracht die het Wilhelminapark voor de toekomst veilig moet stellen. Uitgangspunt is behoud en herstel volgens de oorspronkelijke gedachten van Bijhouwer.

Typering en bijzondere kwaliteiten

- Oudste buurtpark van Zoetermeer
- Bijzondere combinatie van herdenkingspark en wandel- en zitpark.
- Goed voorbeeld van een ontwerp in Engelse landschapsstijl.

Waardering

Het Wilhemina park heeft een hoge cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een zorgvuldig doordacht ontwerp in de Engelse landschapsstijl met de voor deze stijl duidelijk herkenbare elementen, zoals een serpentinevijver, een gebogen padenverloop, het gebruik van coulissen en glooiingen. In het

bepantingsplan is rekening gehouden met het karakter van het Zuid-Hollandse landschap en is in tegenstelling tot wat gebruikelijk is bij deze stijl, voornamelijk gebruik gemaakt van inheemse soorten.

Als eerst aangelegde en oudste buurtpark van Zoetermeer met de functie van herdenkingspark heeft het tevens historische waarde.

